
ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

І. К. БИСТРЯКОВ,
*професор, доктор економічних наук,
заступник директора з наукової роботи,
завідділом комплексної оцінки
та управління природними ресурсами
ДУ “Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України”,
бул. Тараса Шевченка, 60, 01032, Київ, Україна*

IHOR BYSTRIAKOV,
*Professor, Doctor of Econ. Sci., Deputy Director for Science,
Head of the Department of Integrated Assessment
and Management of Natural Resources,
Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development of the NAS of Ukraine,
60, Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, 01032, Ukraine*

УДК 332.12:330.52:330.15

ПРОСТОРОВИЙ КОНЦЕПТ ОБГРУНТУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Запропоновано модель просторового впорядкування сталого еколого-економічного розвитку на прикладі економічно ефективного використання природно-ресурсних активів. Підкреслено доцільність спрямованості на децентралізовані форми управління процесом забезпечення еколого-економічного розвитку територій з позицій урахування відповідних компетенцій локальних господарських систем у межах визначення їх комунікативних полів.

Ключові слова: простір; час; концепт; еколого-економічний розвиток; управління; природні ресурси; фінансово-економічний механізм; комунікації; децентралізація.

Бібл. 15; рис. 2.

UDC 332.12:330.52:330.15

SPATIAL CONCEPT OF RATIONALE BEHIND ECOLOGICAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

A model of spatial ordering of sustainable ecological and economic development is proposed on the example of economically efficient use of natural resource assets. The author emphasizes the expediency of focusing on decentralized form of managing the process of ensuring the ecological and economic development of territories taking into account the relevant competencies of local economic systems within the limits of definition of their communicative fields.

© Бистряков Ігор Костянтинович (Bystryakov Ihor), 2018; e-mail: bystryakoveco@ukr.net.

Keywords: space; time; concept; ecological and economic development; management; natural resources; financial and economic mechanism; communications; decentralization.

References 15; Figures 2.

Для України питання визначення свого національного простору розвитку є нагальним і не потребує особливих доказів. Утім, сучасний світ суспільних відносин висуває свої вимоги до його ідентифікації. Це пов'язано насамперед з уявленнями про дану категорію, що називається “простір”, як стару, але водночас постійно оновлювану із зміною парадигмальних точок зору. Важливим є і те, що в разі ігнорування цього ми приречені на продукування застарілих форм організації своєї господарської діяльності, тобто постійно перебуватимемо в ролі “наздоганяючого”, що є достатньо небезпечним. Спираючись на вказані твердження, доцільно звернути увагу на методологічну складову питання саме розбіжностей у розумінні господарських просторів різнорідних суб'єкт-суб'єктних зв'язків, зокрема, у суто економічній діяльності. Причина полягає в тому, що різне розуміння поля діяльності призводить до неузгодженої рефлексії на виклики, які завжди виникають як у процесі комунікативних обмінів, так і при виборі конкретних управлінських дій щодо їх упорядкування. При цьому важливим є не тільки методологічне визначення “простору” як такого, але й виявлення шляхів імплементації цього знання у практику управління розвитком.

Щодо першого питання, то слід відзначити, що для економіста “простір” у традиційному розумінні завжди окреслює *межі* відповідної сфери діяльності або економічних потоків. Більше того, ряд економістів-теоретиків розглядають економічний процес “зовні”, а не “зсередини”. На це звернув увагу ще В. Ойкен у своїй головній праці “Основні принципи економічної політики” [1]. Однак, інтерпретуючи це твердження, слід підкреслити необхідність надання йому сучасного вигляду. Йдеться про те, щоб дистанціюватися від традиційних, значною мірою класичних поглядів у бік постнекласичного, постіндустріального визначення економічних процесів. Тут мається на увазі зосередження на складовій соціально-економічних відносин, а саме – на категорії “інтерес”. Як відомо, інтереси виступають пріоритетним фактором суспільного розвитку в цілому, оскільки слугують внутрішнім джерелом розвитку економічних процесів соціально-економічних систем будь-якого типу. Більше того, сьогодні ми акцентуємо увагу на зміщенні акцентів з істинно матеріального виробництва на сферу нематеріальних факторів, що зумовлюють характер мотивацій людей, і таким чином начебто розширюємо *межі*, входячи у площину інакшого параметричного простору, на що свого часу звертав увагу Й. Шумпетер [2].

Щодо другого питання. Імплементація нових поглядів у практичну площину потребує також відповідних пояснень. Відомо, що будь-який економічний процес супроводжується специфікацією прав власності суб'єктів господарювання. Водночас виникають питання ідентифікації потоку трансакцій, що ініціюється узгодженням економічних інтересів суб'єктів господарювання та впорядкування зиску від передбачуваних та отримуваних результатів тієї чи іншої діяльності. Отже, ступінь узгодженості економічних інтересів передбачає збалансоване співвідношення трансакційних витрат одного суб'єкта господарювання з тими витратами, які має інший суб'єкт. Начебто все зрозуміло, але насправді мережевий характер співвідношень ускладнює картину, оскільки вводить в обіг категорію нелінійного часу. І тут доцільно, на наш погляд, звернути увагу на одну з ідей видатної людини –

А. Ейнштейна, що проблеми не можна вирішити в рамках понять, які їх породили [3, с. 3]. Саме на цьому побудовано статтю, що презентується читачам.

Отже, **мета статті** — розкрити головні ознаки просторового концепту управління економічним розвитком з природно-ресурсним екологічним нахилом через описання досягнення позитивних результатів з точки зору використання категорії “простір-час” як динамічного процесу.

Категорія “простір-час”

Доцільність зосередження уваги на загальному методологічному аспекті розкриття категорії “простір-час” зумовлюється необхідністю встановлення рушійної сили, що визначає побудову будь-якого, у тому числі предметного, перцептуального простору, включаючи також господарський простір. Не вдаючись у детальний розгляд цієї категорії, що можна зробити через знайомство з великою кількістю публікацій на цю тему, зосередимо увагу на одній дуже важливій деталі у практиці економічного управління: нерозривній єдності часу і простору.

Категорії простору і часу, що відображають форми буття матерії, традиційно вивчаються з двох позицій: субстанційної та реляційної. Перша розглядає простір і час як особливі сутності, що існують самі по собі, незалежно від матеріальних об’єктів, а друга — як особливі відносини між об’єктами і процесами. Підкреслимо, теорія А. Ейнштейна довела, що в реальному фізичному світі просторові та часові інтервали змінюються при переході від однієї системи відліку до іншої. Останнє має особливе значення. Саме теорія відносності розкрила наявність фундаментального зв’язку між простором і часом, показавши, що у природі існує єдиний простір-час. І що найважливіше — простір і час виступають як його своєрідні проекції, на яких акцентується увага залежно від характеру процесів, що розглядаються. Спираючись на цей посил, можна висунути гіпотезу щодо принципової можливості застосування даних висновків до вивчення економічних процесів. У такому разі, змінюючи економічний простір, можемо підсвідомо задавати нелінійність проходження часу, і, навпаки, змінюючи напрям часу — змінювати простір. За такого підходу також можна говорити про просторову інтерпретацію у трактуванні циклів як форми виникнення своєрідної часової петлі внаслідок деформації економічного простору. Саме на основі цього можна зробити логічне припущення, що для уникнення появи часових петель необхідно постійно оновлювати методологічні механізми формування насамперед нового типу простору.

Економічний простір

Зосереджуючи увагу на категорії “економічний простір”, зазначимо, що на сьогодні сформовано декілька позицій у її парадигмальному розумінні [4; 5; 6; 7]. Маються на увазі три більш-менш усталених підходи до її трактування: територіальний, ресурсний та інформаційний [5]. З позицій територіального підходу “економічний простір — це насичена територія, що вміщує безліч об’єктів і зв’язків між ними: населені пункти, промислові підприємства, господарсько освоєні та рекреаційні площі, транспортні та інженерні мережі тощо” [8, с. 26]. Ресурсний підхід визначає економічний простір як сукупність “економічних дій”, під якими розуміється “певний зв’язок між цілями і засобами, а також передбачається особливий характер самої дії” [9, с. 19].

Інформаційний підхід трактує економічний простір в основному через частини інформаційної складової економічного процесу. Можна погодитися з деякими

дослідниками, що економічний простір формується інформаційними потоками, які циркулюють між господарюючими суб'єктами, і саме вони визначають структуру цього простору, але в ширшому розумінні [5]. Зокрема, підкреслимо, що такий підхід дає можливість зосередити увагу на тій частині взаємодії суб'єктів господарювання, яка стосується трансакцій різного походження, що відбуваються завдяки обміну інформацією, та забезпечує входження в загальний інформаційний потік. Таким чином, інформаційний підхід дає можливість визначити економічний простір у категоріях так званої процесної економіки, або економіки потоків. Саме з урахуванням сказаного ми розглядаємо абстрактну модель економічного простору з позиції загального трактування топологічного простору, який являє собою відповідну множину, що сформована з елементів будь-якої природи, в якій тим чи іншим способом встановлюються граничні співвідношення. У такому разі економічний простір характеризується як сукупність відносин між економічними суб'єктами та системами, що їх упорядковують і динамічно розвиваються в часі. Це має далекосяжні наслідки, оскільки від фізичних, перцептуальних ознак простору веде нас у площину вивчення віртуальних співвідношень. Такий феномен потребує окремої уваги, однак у межах даної статті підкреслимо важливі моменти. По-перше, протиставлення зазначених підходів у трактуванні категорії “економічний простір” знімається у площині постнекласичної дослідницької методології, оскільки вказує на необхідність врахування фактора їх домінантного ієрархічного співвідношення. По-друге, в будь-якому випадку очевидно, що проблема переходить у комунікативну площину. Тому далі це питання розглянемо детальніше.

Комунікативні ознаки простору

Зосередження даної статті на комунікативних ознаках простору не є випадковим. Оскільки сучасна економіка є економікою процесів і потоків, то, звісно, передбачається наявність комунікацій. Більше того, економічний простір формується інформаційними потоками, які циркулюють між господарюючими суб'єктами, і саме вони визначають структуру цього простору. Особливо це стосується суспільства постіндустріального типу розвитку з домінуванням енергії та інформації. Взагалі, саме фактор комунікації формує такі відносини між економічними процесами суб'єктів господарювання, які забезпечують отримання бажаних результатів чи ефектів від економічної діяльності в сукупному господарському процесі. Отже, належне комунікативне поле забезпечує зниження параметрів тривалості трансакцій, а відтак, і витрат, що відповідатимуть прийнятому рівню. Можна припустити, що чим вищим є рівень концентрації комунікативного поля, тим кращою є конкурентоспроможність включених до нього суб'єктів господарювання щодо аналогічних суб'єктів поза його межами. Розглядаючи економічний потік як відповідну сукупність інформативно-енергетичних кореляцій, що рухаються в економічному просторі через взаємодію суб'єктів господарювання, а економічний оборот — як систему взаємозв'язків між ними, можна побачити місце комунікативного фактора як окремого виду простору або поля. Так, комунікативне поле встановлює режим швидкості економічного обігу відповідних економічних потоків і, по суті, визначає матрицю економічного простору як такого. Тут доцільно підкреслити, що комунікації слід вибудовувати в руслі забезпечення процесу запобігання виснаженню природно-екологічного потенціалу навколишнього середовища, про що йтиметься далі.

Повертаючись до категорії “комунікація”, необхідно зосередити увагу на деяких методологічних аспектах. По-перше, в даній статті “комунікація” розглядається в широкому сенсі як система, в якій реалізуються процес взаємодії суб’єктів господарювання, а також способи та засоби їх спілкування, що дозволяють створювати, передавати і приймати різноманітну інформацію, зокрема, еколого-економічного характеру.

По-друге, із завершенням періоду “великих наративів” прийшла епоха так званих “кишенькових світів”. Ця позиція є дуже важливою, оскільки поширюється майже на всі ланки життєвих циклів. Питання полягає в тому, що процеси ускладнення комунікації на фоні формування нових форматів, тим не менш, як не парадоксально, повертають складні форми організації людського буття у природний стан нерозрізненної комплексності. Чим складнішими є структури нашого спілкування, тим менше в них міститься специфічно людського. Це змушує заново визначати місце природно-екологічного в сучасному світі комунікативних відносин.

По-третє, становить інтерес визначення комунікаційного фактора як поля, яке зазнає впливу комунікативних революцій, що характеризуються стрибками, зумовленими технологіями засобів не тільки щодо вироблення та передання інформації, але й соціальних умов її розповсюдження, а головне – її споживання. Можна говорити про те, що людина, формуючи власний світогляд на основі індивідуального та соціального досвіду, водночас трансформує і комунікативне поле, яке, на відміну від комунікативного простору, що характеризується станом суб’єктів у кожний конкретний момент, є ареалом, де відбувається поєднання різнотипових комунікацій. Таким чином, простір відповідає властивостям дискретності, а поле – континуальності.

Таке розрізнення зумовлюється необхідністю відображення специфіки формування економічного простору з метою поєднання трьох підходів до його визначення, а саме: територіального, ресурсного та інформаційного. Наявність факту взаємопроникнення та перетину описаних на основі цих підходів просторів характеризує польову структуру окремих природно-господарських об’єктів. Оскільки реальний економічний простір складається із суб’єкт-об’єктної множини, то поле як таке привносить ознаки єдності, незважаючи на часто суперечливий характер їх взаємодії.

Універсальна модель еколого-економічного розвитку

Еволюція системи комунікацій змушує суб’єктів господарювання по-новому взаємодіяти з навколишнім середовищем. Еколого-економічне кодування простору життєдіяльності поступово стає повсякденною реальністю і формує відповідні когнітивні фрейми. Значущим моментом при цьому стає пошук сучасних форм економічного самозабезпечення функціонування екологічних систем на рівні вимог щодо їх безпечного існування. У даному разі мається на увазі досягнення мета-наративного ефекту за рахунок використання дискретних інкорпорацій у межах загальних методів децентралізованого управління територіальним простором.

Даний підхід повною мірою реалізується в межах так званої “платформної економіки”. Зазначимо, що остання становить інтерес, адже як феномен макроекономічного рівня дає орієнтири на зміну механізму формування вартості наступної промислової революції на низовому рівні. Еколого-економічне спрямування концепту сталого розвитку в даному розумінні вписується в загальні тен-

денції, що пов'язано з трансформацією роботи ринків у напрямі поширення мережових взаємодій, за рахунок чого традиційне поняття екосистеми розширюється, оскільки за подібними до природних екосистемними законами починає розвиватися й бізнес. Новітній принцип господарювання реалізується в результаті взаємодії платформ з бізнес-екосистемами, що є характерним для умов нової промислової революції [10; 11]. Важливим є те, що в такій моделі розвитку, на відміну від звичайної, для надання продуктів і послуг компанії створюють технологічні платформи, які дають можливість різним ринковим гравцям за принципом кластеризації самим створювати нові продукти і послуги та обмінюватися спільно створеними цінностями [12]. Цей аспект є дуже важливим при організації спільної діяльності об'єднаних територіальних громад, тобто має вагоме прикладне значення. Підкреслимо, якщо індустріальна економіка передбачає послідовну та односпрямовану лінію формування вартості, де економія досягається за рахунок зниження маржинальних витрат завдяки ефекту масштабу, то платформна економіка виграє за умов становлення бізнес-екосистем, у яких різні ринкові агенти можуть взаємодіяти разом щодо створення спільної цінності (shared value) [13]. На відміну від жорстких ланцюжків минулого, бізнес-екосистеми являють собою розподілені, адаптивні, відкриті соціотехнічні системи, що функціонують на засадах самоорганізації, масштабованості та стійкості (sustainability) [14]. Економічний ефект при цьому формується учасниками бізнес-екосистем: чим більшими є їх кількість і різноманіття, тим ширшими виявляються можливості справедливого розподілу створеної вартості та, відповідно, генерації нової. Платформа вимагає швидкого виведення на ринок нових продуктів і послуг на умовах досягнення високої адаптивності до потреб та інтересів задіяних учасників процесу господарювання. Відомо, що мережевий ефект двостороннього ринку виникає за рахунок того, що користувачі (зазвичай творці продукту і споживачі) створюють додану вартість, отримуючи взаємовигідні переваги. У такому разі високий розвиток просторових мереж дозволяє не тільки залучати велику кількість різних ринкових гравців, але й збільшувати можливості створення доданої вартості. Водночас високий ступінь розвинутості інфраструктури (транспорт, комунікації, енергія) дає можливість платформі стати повсюдною, екстериторіальною [15].

Тут виникає необхідність трансформації традиційних організаційних схем менеджменту в напрямі організації діяльності на основі конструювання майбутнього через проекцію минулого досвіду у вигляді ідеї проекту. Саме проектний підхід передбачає формування бізнес-екосистеми, тобто відповідного мета-простору, в якому народжується, реалізується і споживається проектний продукт. Сутність цього простору, зокрема, передбачає формування активів природного походження. Уточнимо, що змістові ознаки природного активу базуються на врахуванні загальних властивостей активу як такого. По-перше, він, згідно з проектним підходом, забезпечує саме ймовірні, потенціальні економічні вигоди від використання у майбутній господарській діяльності. Так, природно-ресурсний потенціал, будучи залученим до господарського обороту окремо, у складі або комплексно з іншими активами, прямо чи опосередковано сприяє збільшенню майбутніх чистих грошових потоків. По-друге, в усіх учасників логістичного ланцюга використання активу має бути можливість повноцінно отримувати і контролювати вигоду від цього процесу. По-третє, правовий акт або подія, що характеризуються правовими наслідками, у результаті яких виникло право отримання або контролю вигід від використання активу, на цей момент повинні вже відбутися, тобто вибудовано

необхідну інституційну складову (організовано проектну компанію, укладено угоду про відносини концесії тощо).

Таким чином, ключовою ознакою природного активу є економічна віддача в результаті його використання в економічній діяльності. Основною характеристикою актуальної, або потенційної, вигоди, що можуть отримати суб'єкти господарювання від залучення ресурсу в економічний обіг, слід вважати відповідну ставку доходу на оцінену вартість активу (ставку доходу на капітал), яка повинна перевищувати ставку доходу від альтернативного використання ресурсу, перш за все – норму дохідності в даній сфері господарювання чи у країні в цілому (ставку дисконтування). У моделі проектно-діяльнісного підходу природний актив має свої характерні ознаки (прив'язка в загальному випадку до території, загальнонародний характер власності на актив, довірче управління активом тощо), на які необхідно зважати, оскільки це стосується безпосередньо перспективного моделювання певних напрямів використання активів для максимізації чистого доходу (new economic welfare).

Натомість актив передбачає інституціональну інтеграцію ресурсу у просторову систему (рис. 1). Для його перетворення на повноцінний актив необхідно природний капітал включити до господарського обігу. У свою чергу, це потребує розробки певного організаційно-економічного механізму щодо їх включення у відповідні інформаційно-енергетичні потоки. Таким чином, з розвитком підприємницьких структур за рахунок природних ресурсів відбуваються оновлення економічного простору, впорядкування характеру взаємодії економічних акторів, а наприкінці – підвищення рівня конкурентоспроможності територіальних утворень у цілому.

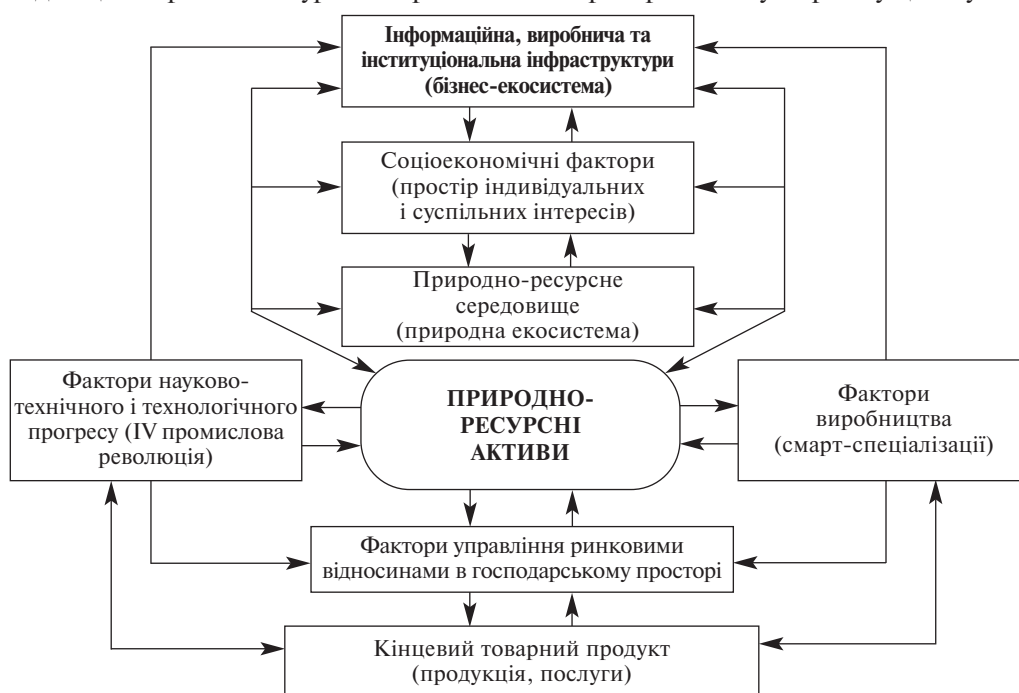
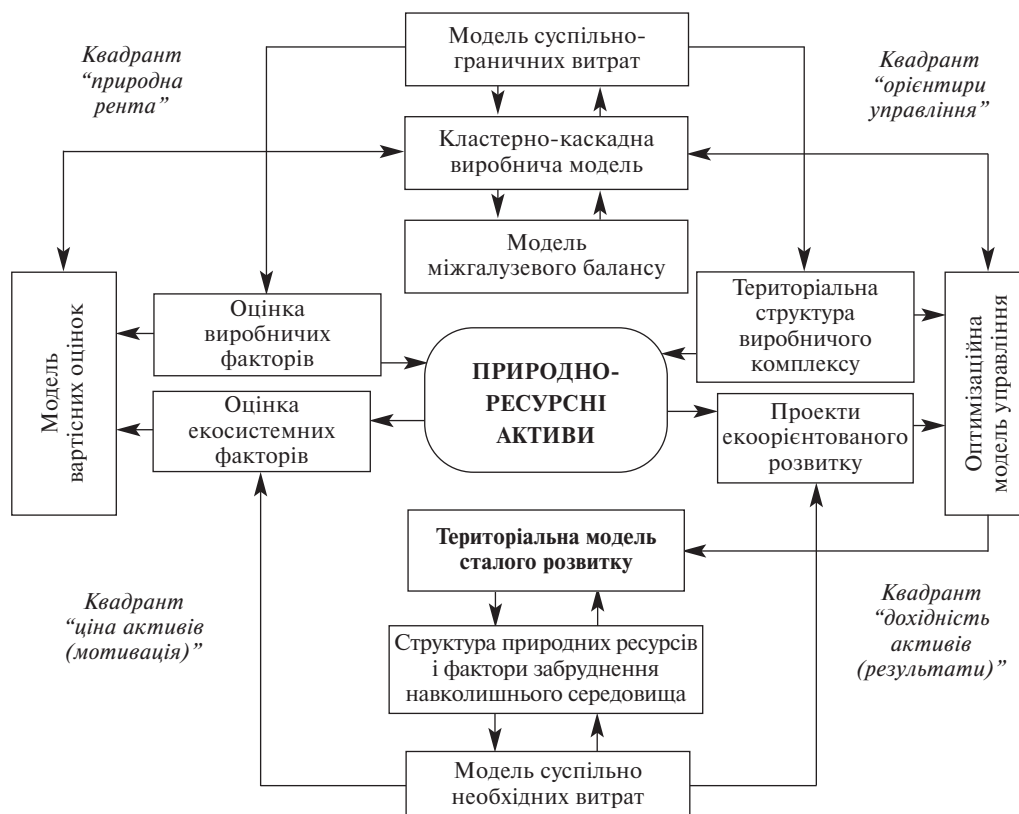

Рис. 1. Природно-ресурсні активи у системі впорядкування просторового розвитку

Розроблено автором.

Крім того, дуже важливими і впливовими з точки зору забезпечення сталого розвитку територіального утворення є фактори виробництва (спеціалізація і ключові компетенції бізнесу), а також науково-технічного і технологічного прогресу. Зрештою, природні ресурси, які розглядаються як елементи єдиної природної

екосистеми, через відповідні інституціональну та виробничу інфраструктури та завдяки залученню економічних акторів стають повноцінними активами природно-ресурсного походження (рис. 2).

Рис. 2. Природно-ресурсні активи в моделі простору квадрантів упорядкування сталого розвитку

Розроблено автором.

Зображена на рисунку 2 модель простору впорядкування сталого розвитку є нелінійною. Нелінійність полягає у тому, що квадранти як складові управлінського процесу формують свій особливий мета-простір, який характеризується динамічними змінами та поліваріантністю прояву в реальних господарських системах. Що цікаво, дана модель, маючи нелінійний характер, описує фрактальний цикл проективного управління просторово-часовою реальністю за допомогою 4-частинного стадійного ланцюжка, взаємодію яких послідовно впорядковано.

На *першій стадії* (квадрант “ціна активів”) створюється мотивація до майбутньої діяльності із залученням до господарського обороту природних ресурсів. На цій стадії під дією різних факторів (споживчих характеристик ресурсу, витрат, ринкової кон’юнктури, монополії, конкуренції, очікуваних доходів тощо) у випадку залучення природного ресурсу до господарського обороту, відповідно, формується і ціна активу. Мотивуючим орієнтиром для користувача ресурсу при цьому стає квадрант майбутньої дохідності активу (наприклад, внутрішня норма дохідності інвестиційного проекту). Тут домінуючим є формування своєрідного погляду з “минулого” через “майбутнє” на результати діяльності в теперішньому часі. У такому разі весь подальший управлінський цикл завжди буде під впливом орієнтирів для діяльності квадранта “дохідність активів”. Готовність користувача заплатити

ціну за залучення природного ресурсу до господарського обороту фактично виступає фактором його переходу до категорії “природно-ресурсний актив”.

На *другій стадії* (квадрант “природна рента”) відбувається пряме залучення природного активу до господарської діяльності через виробничий процес. На цій стадії з’являються доходи від природокористування, в основі яких лежить природна рента. Така діяльність у вигляді конкретних господарських дій з предметами і засобами праці належить до часової категорії “теперішній час”. У даному випадку, в разі прямої діяльності після прийняття інвестиційного рішення, первинна мотивація до неї фактично залишається в минулому, а базовими для діяльності є орієнтири з “майбутнього”, тобто щодо планування дій.

На *третьій стадії* (квадрант “орієнтири управління”) формуються критеріальні ознаки структури майбутніх управлінських орієнтирів отримання результатів господарської діяльності. Фактично ця стадія охоплює два часових інтервали. Вона передуює другій стадії, з одного боку, як етап планування діяльності, а з іншого — як коригувальні дії, які на основі зворотних інформаційних зв’язків, що сигналізують про результати діяльності, забезпечують визначення нових орієнтирів стратегічного планування. Проте в обох випадках заплановані дії фактично належать до часової категорії “майбутнє” у відношенні до діяльності в теперішньому часі.

На *четвертій стадії* (квадрант “дохідність активів”) відбуваються отримання, розподіл і перерозподіл доходів від реалізації проектів у сфері використання природних активів через фінансові механізми. На цій стадії отримані економічні (доходи), фінансові (прибутки, бюджетні надходження) та екологічні (зменшення збитків, збільшення продуктивності ресурсу) результати господарської діяльності порівнюються з очікуваними на першій стадії. У результаті отримуємо замкнутий життєвий проектний цикл, відносно якого орієнтири існували “завжди”. Отже, формуються нові очікування інвесторів і нові орієнтири як основа для їх мотивації на першій стадії нового управлінського циклу.

Водночас суб’єкти економічної діяльності, що мають доступ до ресурсу як користувачі та носії відповідних економічних інтересів, інтегруються в господарський оборот у межах певних бізнес-екосистем, тобто через управлінські цикли формування мотивацій до діяльності з визначенням цільових орієнтирів, плануванням, розробкою та оцінюванням результатів.

Таким чином, одними з ключових стають фактори щодо управління ринковими відносинами в господарському просторі, який розуміється з точки зору сучасних позицій створення високоякісних умов для бізнес-діяльності в чотирьох квадрантах моделі впорядкування сталого розвитку. Кожний з визначених квадрантів логічно відповідає одній із складових управлінського циклу “мотивація → планування → діяльність → результат” більш загальної моделі нелінійного типу за так званим проектним підходом. Тут головною стає орієнтація на створення управлінською структурною платформою просторових умов для реалізації як проекту (системи проектів або програм) завдання прогнозування й планування саме майбутньої господарської діяльності. Ознаками такого підходу є використання накопичених у минулому досвіді знань та інформації через генерацію проектних ідей у вигляді бізнес-задумів, спрямованих на вирішення сформульованих проблем сталого розвитку окремих територіальних утворень. При цьому необхідні матеріальні, інформаційні, фінансові, людські та інші ресурси концентруються на досягненні конкретних цілей за допомогою впровадження в життя технологій проектного менеджменту.

Висновки

Розглянуті нами питання на перший погляд мають не тільки суто теоретичний характер, але й істотне прикладне значення, оскільки демонструють необхідність більш глибокого розуміння сукупності факторів, що зумовлюють економічне становище України в постіндустріальному середовищі.

Зміст нового підходу до системної організації економіки України, в основі якого лежить ідея формування соціально орієнтованого суспільства, зводить просторовий розвиток у ранг дійсно пріоритетного. Запропонований концепт полягає в тому, що допускається принципова можливість значної активізації та впорядкування всієї господарської діяльності в Україні за умови, що системоутворюючим виступить низовий територіальний рівень. Передбачається, що в разі побудови у країні збалансованої, максимально самовідтворювальної економічної системи автотермічним стає процес її зміцнення, у тому числі щодо протистояння впливу негативних глобальних факторів. Утім, слід урахувати докорінну трансформацію зв'язків суб'єктів господарювання, що створюють комунікативні поля широкого спектра різноманіття.

Необхідно істотно підвищити роль природних ресурсів у національному господарстві, виходячи не тільки з екологічних вимог, але й з позицій суто економічної доцільності. При цьому потрібно трансформувати систему відносин між основними користувачами і розпорядниками природних активів. Важливо, щоб на фоні технологічної та організаційної активізації суспільно-економічних акторів і господарських агентів регіонального та локального рівнів удосконалювалися процеси підвищення їх відповідальності за природокористування.

Звісно, в епоху нової індустріалізації може значно знизитися роль класичних конкурентних переваг, заснованих на регіональній і природній ренті, на користь споживчих якостей товару і технологічної ренти за рахунок високотехнологічних виробничо-логістичних рішень. Водночас слід враховувати поширення нових організаційних форм економічної діяльності, включаючи платформну, шерингову та циркулярну економічні моделі господарювання, зорієнтованих на забезпечення прискореного системного просторового розвитку.

Перебування у природно-ресурсній сфері діяльності бізнес-екосистемних форм організації забезпечує можливість територіального впорядкування простору горизонтальної взаємодії всіх учасників господарського процесу, що створюють, просувають і постачають продукт одночасно через конкуренцію та співробітництво, формують загальну вартість і максимізують суспільний добробут. На цьому шляху основним чинником еволюції стає мінімізація сукупних суспільних витрат на створення та розповсюдження товарів або послуг за рахунок оптимальної організації бізнес-процесів у фізичному, інформаційному та фінансовому просторах із створенням загальної доданої вартості.

Таким чином, просторовий концепт еколого-економічного розвитку охоплює практично весь спектр економічних питань, які потребують нагального вирішення. Більше того, досягнення позитивних результатів лежить у площині того, як ми зможемо використати свої наявні переваги.

Список використаної літератури

1. Ойкен В. Основные принципы экономической политики ; [пер. с нем.]. — М. : Экономика, 1996. — 496 с.
2. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу ; [пер. з англ.]. — К. : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2011. — 242 с.

3. Хаустов А.П., Редина М.М. Управление природопользованием : учеб. пособ. — М. : Высшая школа, 2005. — 334 с.
4. Ильченко С.В. Визначення підходів до формування категорії економічний простір / Економічні інновації : зб. наук. праць. — Одеса : ІПРЕД НАН України, 2012. — Вип. 49. — С. 43–51 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/67212>.
5. Бияков О.А. Экономическое пространство: сущность, функции, свойства [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskoe-prostranstvo-suschnost-funktsii-svoystva>.
6. Економічний простір і динаміка розвитку продуктивних сил України: теоретико-методологічні основи дослідження ; [за ред. Б.М. Данилишина]. — К. : РВПС України НАН України, 2008. — 220 с.
7. Бистряков І.К., Чернюк Л.Г. Економічний простір: аспекти методологічного визначення ; [за заг. ред. Б.М. Данилишина]. — К. : РВПС України НАН України, 2006. — 56 с.
8. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики : учеб. — М. : ИД ГУ ВШЭ, 2004. — 496 с.
9. Радаев В.В. Что такое “экономическое действие” // Экономическая социология. — 2002. — Т. 3. — № 5. — С. 18–25.
10. Рифкин Дж. Третья промышленная революция. Как горизонтальные взаимодействия меняют энергетику, экономику и мир в целом ; [пер. с англ.]. — М. : Альпина нон-фикшн, 2014. — 410 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nonfiction.ru/sites/default/files/books/view/revolution_list.pdf.
11. Куликова Н.В. Создание экосистем бизнеса на основе крупных предприятий // Вестник МИРБИС. — 2016. — № 2 (2). — С. 156–160 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://cs.journal-mirbis.ru/-/b8xjfhyl1EY22pKhZgGsIQ/sv/document/45/2e/47/521295/84/2_2016_VM.pdf?1499350363.
12. Андросик Ю.Н. Бизнес-экосистемы как форма развития кластеров // Труды БГТУ. — 2016. — № 7 (189). — С. 38–43 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://elib.belstu.by/handle/123456789/20306>.
13. Moore J.F. Predators and prey: a new ecology of competition // Harvard Business Review. — 1993. — May — June. — P. 76–86 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://hbr.org/1993/05/predators-and-prey-a-new-ecology-of-competition>.
14. Moore J.F. Business ecosystems and the view from the firm // The Antitrust Bulletin. — 2006. — Vol. 51. — No. 1. — P. 31–75 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.ecosystemsinnovation.com/wp-content/uploads/2017/09/Business-ecosystems-and-the-view-from-the-firm-antitrust-bu_081320081450.pdf.
15. Galateanu E., Avasilcai S. Value co-creation process in business ecosystem // Annals of the Oradea University. Fascicle of Management and Technological Engineering. — 2014. — May. — Iss. 1. — P. 169–174 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.679.7864&rep=rep1&type=pdf>.

References

1. Eucken W. *Osnovnye Printsipy Ekonomicheskoi Politiki* [Grundsätze der Wirtschaftspolitik]. Moscow, Ekonomika, 1996 [in Russian].
2. Schumpeter J. *Teoriya Ekonomichnoho Rozvytku. Doslidzhennya Prybutkiv, Kapitalu, Kredytu, Vidsotka ta Ekonomichnoho Tsyklu* [The Theory of Economic

- Development: an Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle]. Kyiv, PH “Kyiv-Mohyla Academy”, 2011 [in Ukrainian].
3. Khaustov A.P., Redina M.M. *Upravlenie Prirodopol'zovaniem* [Environmental Management]. Moscow, High School, 2005 [in Russian].
  4. Ilchenko S.V. *Vyznachennya pidkhodiv do formuvannya katehorii ekonomichnyi prostir* [Definition of approaches to category formation economic space]. *Ekonomichni innovatsii – Economic innovations*, 2012, Iss. 49, pp. 43–51, available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/67212> [in Ukrainian].
  5. Byyakov O.A. *Ekonomicheskoe prostranstvo: sushchnost', funktsii, svoistva* [Economic space: essence, functions, properties], available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskoe-prostranstvo-suschnost-funktsii-svoystva> [in Russian].
  6. *Ekonomichnyi Prostir i Dynamika Rozvytku Produktivnykh Syl Ukrainy: Teoretyko-Metodolohichni Osnovy Doslidzhennya* [Economic Space and Dynamics of Development of Productive Forces of Ukraine: Theoretical and Methodological Bases of Research]. B.M. Danylyshyn (Ed.). Kyiv, CSPF of the NAS of Ukraine, 2008 [in Ukrainian].
  7. Bystryakov I.K., Chernyuk L.G. *Ekonomichnyi Prostir: Aspekty Metodolohichnoho Vyznachennya* [Economic Space: Aspects of Methodological Definition]. B.M. Danylyshyn (Ed.). Kyiv, CSPF of the NAS of Ukraine, 2006 [in Ukrainian].
  8. Granberg A.G. *Osnovy Regional'noi Ekonomiki* [Basics of the Regional Economy]. Moscow, PH of SU HSE, 2004 [in Russian].
  9. Radaev V.V. *Chto takoe “ekonomicheskoe deistvie”* [What is the Economic Action]. *Ekonomicheskaya sotsiologiya – Economic sociology*, 2002, Vol. 3, No. 5, pp. 18–25 [in Russian].
  10. Rifkin J. *Tret'ya Promyshlennaya Revolyutsiya. Kak Gorizontallye Vzaimodeistviya Menyayut Energetiku, Ekonomiku i Mir v Tselom* [The Third Industrial Revolution. How Lateral Power Is Transforming Energy, the Economy and the World]. Moscow, Alpina non-fiction, 2014, available at: http://www.nonfiction.ru/sites/default/files/books/view/revolution_list.pdf [in Russian].
  11. Kulikova N.V. *Sozdanie ekosistem biznesa na osnove krupnykh predpriyatii* [Creating a business ecosystem based on large enterprises]. *Vestnik MIRBIS – MIRBIS research journal*, 2016, No. 2 (2), pp. 156–160, available at: http://cs.journal-mirbis.ru/-/b8xjfhyl1EY22pKhZgGsIQ/sv/document/45/2e/47/521295/84/2_2016_VM.pdf?1499350363 [in Russian].
  12. Androsik Yu.N. *Biznes-ekosistemy kak forma razvitiya klasterov* [Business ecosystems as a form of cluster development]. *Trudy BGTU – BSTU Works*, 2016, No. 7 (189), pp. 38–43, available at: <https://elib.belstu.by/handle/123456789/20306> [in Russian].
  13. Moore J.F. Predators and prey: a new ecology of competition. *Harvard Business Review*, 1993, May – June, pp. 76–86, available at: <https://hbr.org/1993/05/predators-and-prey-a-new-ecology-of-competition>.
  14. Moore J.F. Business ecosystems and the view from the firm. *The Antitrust Bulletin*, 2006, Vol. 51, No. 1, pp. 31–75, available at: https://www.ecosystemsinnovation.com/wp-content/uploads/2017/09/Business-ecosystems-and-the-view-from-the-firm-antitrust-bu_081320081450.pdf.
  15. Galateanu E., Avasilcai S. Value co-creation process in business ecosystem. *Annals of the Oradea University. Fascicle of Management and Technological Engineering*, May 2014, Iss. 1, pp. 169–174, available at: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.679.7864&rep=rep1&type=pdf>.

*Стаття надійшла до редакції 13 липня 2018 р.
The article was received by the Editorial staff on July 13, 2018.*